

právo na (plnohodnotnou) práci, a dále vyjadřovala přesvědčení, podle něhož sociální práva nejsou naplněna, pokud mají podobu státem organizované charity pro chudé, kteří jsou přitom chápáni jako společensky méněcenní a druhořadí.

Za přirozenou součást sociálních práv považoval T. H. Marshall právo na práci, jímž rozuměl nárok každého občana vykonávat ziskovou činnost či zaměstnání podle své vlastní volby, podmíněné pouze požadavkem na odpovídající kvalifikaci. Rovněž sociální práva obecně mají být určena všem, tedy zdaleka nejen těm, kdo jsou v důsledku stáří či nemoci neschopni „pokračovat v boji, kdo tento boj o obživu vzdávají a volají po milosti“. Taková reziduální sociální ochrana nemá, podle Marshalla, nic společného s postavením skutečných občanů.

Marshall tedy přichází již koncem čtyřicátých let 20. století s ideálem poměrně velkoryse rozvinutého (a neustále rozšiřovaného) sociálního státu. Nejde mu přitom zdaleka jen o zboží a služby, které tento stát mezi obyvatelstvem přerozděluje. Mnohem důležitější je pro něj nový duch jednoty celé společnosti, který je s tímto přerozdělováním spojen. Vyrovnávání podmínek mezi úspěšnými a neúspěšnými, mezi zdravými a nemocnými, mezi zaměstnanými a lidmi bez práce, mezi starými a ekonomicky aktivními, mezi ženatými a svobodnými, to vše přispívá ke všeobecné redukci rizik a nejistoty a k pocitu vzájemnosti, který je podstatným obohacením civilizovaného života.

Podle T. H. Marshalla vytváří přiznání této třetí vrstvy práv všem občanům zcela novou situaci v oblasti sociálního rozvrstvení národa. I když nevede ke stírání existujících třídních rozdílů daných růzností příjmů z ekonomické aktivity, zatlačuje do pozadí jejich význam. Z hlediska nové formy vlastnictví v podobě sociálních práv jsou si všichni občané zcela rovni, tvoří jedinou třídu a rovnost tohoto statusu je významnější než přetrvávající příjmové nerovnosti, které dříve vytvářely a reprodukovaly třídní polaritu.

Moderní sociální práva tak přináší podřízení tržních mechanismů a tržních cen sociální spravedlnosti. Význam tržně vyjednávaných kontraktů, které společnost rozděluje, je podřízen této nové formě vlastnictví, jež společnost naopak sjednocuje.

Kapitola 2

Problémy sociálního státu

Sociální stát byl do své dnešní podoby ustaven počátkem druhé poloviny 20. století, tedy v době, kdy svého vrcholu dosahovala moderní industriální společnost. Úvah o jeho krizi naopak výrazně přibývá zhruba od poloviny sedmdesátých let, tedy právě v době, kdy se objevují první teorie o doznívání průmyslové společnosti a o nástupu společnosti postindustriální.¹²

Souběž přechodu k postindustriální společnosti a krize sociálního státu není náhodný. Hlavním podnětem k úvahám o nástupu postindustriálního řádu byl prudký nárůst procenta populace zaměstnané v sektoru služeb a neméně razantní úbytek pracujících v průmyslu. Poválečný sociální stát byl naopak budován na předpokladu, že v ekonomice bude i nadále převládat přímá mysl se silnou poplávkou po ne příliš kvalifikované mužské pracovní síle, schopné uživit rodinu včetně manželky, jež zůstává po sňatku a narození dítěte zpravidla již trvale v domácnosti.

Přechod k postindustriální společnosti byl doprovázen podobně výraznou vlnou odchodu pracovní síly z průmyslu, jako byl vznik společnosti průmyslově doprovázen masovým odchodem ze zemědělství, jenž v řadě zemí vrcholil v období mezi dvěma světovými válkami a v padesátých letech 20. století. Povrchní analogie mezi deindustriací a deruralizací živily iluze o tom, že ústup od industriální společnosti bude přinejmenším takovým úspěchem, jako byl svého času její nástup. Sociální stát měl, podle těchto iluzí, zůstat novou vlnou transformace ekonomiky v zásadě nedotčen. Sektor služeb měl vstřebat pracovní sílu odcházející z továren podobně bezproblémově, jako byly předtím masy rolníků, jež odcházely z venkova, integrovány do moderní průmyslové ekonomiky.

Přechod k terciéru však s sebou přinesl problémy, s nimiž se nepočítalo. Vstřebávání pracovní síly do ekonomiky služeb neproběhlo zdaleka tak hladce, jako přesun velkého počtu lidí ze zemědělství do průmyslu, jenž se odehrál jen o několik desetiletí dříve.¹³

Krátce po druhé světové válce existovaly naprosto ideální podmínky pro integraci velkého počtu bývalých rolníků do průmyslové výroby. Země poníčené válčením potřebovaly obnovu sídel, továren a dopravní infrastruktury.

¹² Významnou roli v této diskusi sehrála kniha amerického sociologa Daniela Bella *The Coming of Post-Industrial Society* z roku 1973. Příbližně ve stejné době hovoří ve Francii o nástupu postindustriální společnosti Alain Touraine.

¹³ Podrobněji k této problematice viz Esping-Andersen (1999).

JAN KELLER: HUMRAK PAV. STAF TU
SPON. PRÁHA: 2007